Επιθεώρηση Δημοσίου & Διεθνούς Δικαίου

Φοιτητικό Επιστημονικό Περιοδικό Δημοσίου & Διεθνούς Δικαίου της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΤΕΥΧΟΣ 1 | ΕΤΟΣ Α΄ | ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

ΑΡΘΡΟ

# Διεθνικό *Ne Bis In Idem*: Η Νομική του Φύση ως Γενική Αρχή του Δικαίου σύμφωνα με το Καταστατικό του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.

Θρασύβουλος-Χρήστος Κοσμίδης[1]
Γεώργιος Παπαϊωάννου[2]

**Abstract.** Το παρόν άρθρο πραγματεύεται τη νομική φύση της αρχής *ne bis in idem*, εξετάζοντας κατά πόσον αυτή συνιστά γενική αρχή του δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 38(1) (γ΄) του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης (ΔΔΧ). Η εν λόγω αρχή, η οποία είναι επίσης γνωστή – ιδίως στα συστήματα του κοινοδικαίου *(common law)* – ως αρχή της απαγόρευσης της διπλής δίωξης *(double jeopardy)*, συνιστά ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, προστατεύοντας τα άτομα από το να δικαστούν και να τιμωρηθούν δύο φορές για την ίδια υπόθεση. Ωστόσο, παρά την ιστορική της παράδοση, η εφαρμογή της εξακολουθεί να παρουσιάζει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των εθνικών έννομων τάξεων και της διεθνούς έννομης τάξης, προκαλώντας κατακερματισμό και εγείροντας ένα κρίσιμο ερώτημα: Συνιστά η αρχή *ne bis in idem* γενική αρχή του δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 38 (1)(γ΄) του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης; Αποχρών σκοπός του άρθρου είναι η παροχή μιας σαφούς και

---

[1] Ο Θρασύβουλος-Χρήστος Κοσμίδης είναι Προπτυχιακός Φοιτητής της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

[2] Ο Γεώργιος Παπαϊωάννου είναι Προπτυχιακός Φοιτητής της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

συστηματικά δομημένης απάντησης στο ανωτέρω ερώτημα, αξιοποιώντας τα συμπεράσματα της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου (ILC) του 2025 σχετικά με τις γενικές αρχές του δικαίου, η αναγνώριση των οποίων απαιτεί την διερεύνηση του εκτενούς και σύνθετου νομικού πλαισίου που τις διέπει. Στη συνέχεια, μέσω μιας εκτενούς συγκριτικής ανάλυσης διαφόρων εθνικών έννομων τάξεων ανά τον κόσμο, η μελέτη καταδεικνύει ότι η αρχή *ne bis in idem* αποτελεί πράγματι γενική αρχή του δικαίου σε εθνικό επίπεδο *(in foro domestico).* Εντούτοις, παρά την εδραιωμένη θέση της στις εσωτερικές έννομες τάξεις, επισημαίνεται ότι η μεταφορά της στη διεθνή έννομη τάξη παραμένει αμφιλεγόμενη, καθώς η εφαρμογή της μεταξύ διαφορετικών δικαιοδοσιών προσκρούει στην καθιερωμένη αρχή της κρατικής κυριαρχίας. Συνολικά, το άρθρο αναδεικνύει τη διττή διάσταση της σχέσης μεταξύ κρατικής κυριαρχίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία βρίσκεται στον πυρήνα του ζητήματος της διακρατικής εφαρμογής της αρχής *ne bis in idem.*

## Πίνακας περιεχομένων

**Εισαγωγή** ..... **4**

**Προσεγγίζοντας τις Γενικές Αρχές του Δικαίου κατά το άρθρο 38(1)(γ) του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης: Πολυπλοκότητα, Αμφισημία και Όρια** ..... **8**

**Γενικές Αρχές του Δικαίου που απορρέουν από τις εθνικές έννομες τάξεις** ..... **8**

**Γενικές Αρχές του Δικαίου που δύνανται να διαμορφωθούν εντός του διεθνούς νομικού συστήματος** ..... **10**

**Η Εσωτερική Διάσταση: Το *Ne Bis In Idem* ως Γενική Αρχή του Δικαίου σε Εθνικό Επίπεδο** ..... **12**

**Το *Ne Bis In Idem* ως Αρχή Κοινή στα Διάφορα Εθνικά Νομικά Συστήματα του Κόσμου** ..... **12**

**Διαφορετικές Εφαρμογές του *Ne Bis In Idem*** ..... **14**

**Το Ζήτημα της Ταυτότητας των Αδικημάτων: Οι Προσεγγίσεις *Idem Crimen* και *Idem Factum* στις Διάφορες Δικαιοδοσίες** ..... **14**

**Το *Ne Bis In Idem* υπό την Προσέγγιση Idem Factum** ..... **14**

**Το *Ne Bis In Idem* υπό την Προσέγγιση Idem Crimen** ..... **16**

**Η Έννοια του Αμετάκλητου στις Διάφορες Δικαιοδοσίες** ..... **17**

**Το Αμετάκλητο βάσει της Αυστηρότητας του *Res Judicata* Αποτελέσματος των Αποφάσεων** ..... **17**

**Το Αμετάκλητο ως Απόφαση επί της Ουσίας της Υπόθεσης ή Απλώς ως Απόρριψη της Υπόθεσης;** ..... **18**

**Συμπέρασμα** ..... **19**

**Η Διακρατική Εφαρμογή της Αρχής *Ne Bis In Idem* υπό Εξέταση: Είναι Εφικτή η Μεταφορά της στο Διεθνές Δίκαιο; .....20**

**Συμπέρασμα .....** Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

**Βιβλιογραφία .....26**

## Εισαγωγή

Η αρχή *ne bis in idem* έχει αποτελέσει θεμελιώδους σημασίας αρχή του ποινικού δικαίου, για όσο διάστημα μελετάται και εφαρμόζεται συστηματικά στον ανθρώπινο πολιτισμό.[3] Η αντίληψη ότι κανένα πρόσωπο δεν μπορεί να δικαστεί δύο φορές για την ίδια αιτία έχει τις ρίζες της στο αρχαίο ελληνικό δίκαιο. Ειδικότερα, ο γνωστός Έλληνας ρήτορας Δημοσθένης είχε δηλώσει ότι «οι νόμοι απαγορεύουν να δικάζεται ο ίδιος άνθρωπος δύο φορές για το ίδιο ζήτημα, είτε πρόκειται για πολιτική αγωγή, έλεγχο, αμφισβητούμενη αξίωση ή οτιδήποτε άλλο παρόμοιο».[4] Σταδιακά, το *ne bis in idem* εξελίχθηκε στο περίφημο ρωμαϊκό νομικό αξίωμα *«nemo debet bis vexari pro una et eadem causa»*.[5] Για τους Ρωμαίους, η βαρύτητα μιας δικαστικής απόφασης ήταν τόσο καθοριστική ώστε, εξ ορισμού, οι διαπιστώσεις και η κρίση της θεωρούνταν αδιαμφισβήτητα πραγματικά γεγονότα, τα οποία δεν μπορούσαν να ανατραπούν. Η αρχή αυτή είναι γνωστή ως *res judicata*.[6]

---

[3] *Bartkus v. Illinois*, 359 U.S. 121, 151 (1959) (Black, J., μειοψηφούσα γνώμη), «Ο φόβος και η αποστροφή απέναντι στην κυβερνητική εξουσία να δικάζει ανθρώπους δύο φορές για την ίδια συμπεριφορά αποτελεί μία από τις αρχαιότερες ιδέες του δυτικού πολιτισμού».

[4] Δημοσθένης, *Olynthiacs Philippics; Minor public speeches; Speech against Leptines: I-XVII, XX*, § 147, 589, 2η έκδ. (1998), όπως παρατίθεται στο D. S. Rudstein, 'A Brief History of the Fifth Amendment Guarantee Against Double Jeopardy', 14 *William & Mary Bill of Rights Journal* (2005), 193, 198.

[5] Η φράση σημαίνει *«κανείς δεν πρέπει να ενοχλείται δύο φορές για την ίδια αιτία»*, αναφερόμενη ειδικότερα σε δεύτερες ποινικές διώξεις. Βλ. G. Nuridzhanian, *The Principle of Ne Bis in Idem in International Criminal Law: Balancing the Interests of Individuals, States, and the International Community* (2024), 12.

[6] Το *ne bis in idem* συνιστά την αρνητική λειτουργία της *res judicata*, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπεται νέα δίωξη για τα ίδια ζητήματα μετά την έκδοση απόφασης που έχει καταστεί τελεσίδικη. Βλ. J. A. E. Vervaele, 'Ne bis in idem: Towards a Transnational Constitutional Principle in the EU?', 9 *Utrecht Law Review* (2013), 211, 212. Σε

Στον πυρήνα της, η αρχή *ne bis in idem* συνδέεται παραδοσιακά με την ίδια την ουσία της δημόσιας εξουσίας: η ισχύς των δικαστικών αποφάσεων είναι κρίσιμη όχι μόνο για την προστασία των συμφερόντων των ιδιωτών, αλλά και ως έκφραση της ικανότητας του Κράτους να επιβάλλει τους νόμους του, διασφαλίζοντας παράλληλα την ασφάλεια δικαίου,[7] καθώς και εμπεδώνοντας το αίσθημα δικαιοσύνης.[8] Οι παραδόσεις του Ποινικού Δικαίου των περισσότερων κρατών σήμερα έχουν καταλήξει ουσιαστικά στο ίδιο συμπέρασμα με εκείνο των Ρωμαίων αιώνες πριν: η επανάληψη της δίκης ενός προσώπου για την ίδια αιτία απλώς υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού στην ακεραιότητα της δικαιοσύνης.[9]

Στον αντίποδα, το ίδιο πρόσωπο θα μπορούσε να διώκεται επ' αόριστον, γεγονός που θα οδηγούσε τελικά με βεβαιότητα στην επιβολή τιμωρίας.[10] Στη σύγχρονη εποχή, η αρχή *ne bis in idem* κατοχυρώνεται σε πολυάριθμα συντάγματα και νομοθεσίες περί ποινικού δικαίου ανά τον κόσμο. Έχει θεωρηθεί αναπόσπαστη πτυχή του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη,[11] αλλά παράλληλα αναγνωρίζεται και ως αυτοτελές θεμελιώδες ανθρώπινο

---

αντίθεση με την αρχή *ne bis in idem*, το νομικό καθεστώς της οποίας εξακολουθεί μέχρι σήμερα να παραμένει ασαφές και αμφίσημο, η αρχή της *res judicata* έχει αναγνωριστεί ως Γενική Αρχή του Δικαίου και, ως εκ τούτου, ως πηγή του διεθνούς δικαίου. Βλ. *The Pious Fund Case (United States of America v. Mexico)*, Award, 14 October 1902, 9 *Reports of International Arbitral Awards* (1902), 1, 5; *Trail Smelter Arbitration (United States of America v. Canada)*, Final Award, 11 March 1941, 3 *Reports of International Arbitral Awards* (1941), 1905, 1950–1951 *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Judgment, *ICJ Reports* 2007, 43, παρ. 115–120.

[7] H. Satzger, 'Application Problems Relating to "Ne bis in idem" as Guaranteed under Art. 50 CFR/Art. 54 CISA and Art. 4 Prot. No. 7 ECHR', 3 *Eucrim* (2020), 213–17.

[8] M. C. Bassiouni, 'Human Rights in the Context of Criminal Justice: Identifying International Procedural Protections and Equivalent Protections in National Constitutions', 3 *Duke Journal of Comparative and International Law* (1993), 235, 288.

[9] J. Lelieur, '"Transnationalising" Ne Bis In Idem: How the Rule of Ne Bis In Idem Reveals the Principle of Personal Legal Certainty', 9(4) *Utrecht Law Review* (2013), 200.

[10] Ο Ιάπωνας εκπρόσωπος εξέφρασε τη θέση αυτή σχετικά με την αναγκαιότητα συμπερίληψης του *ne bis in idem* κατά τη διαδικασία κατάρτισης του ICCPR. Βλ. United Nations General Assembly, Third Committee, 'Summary Record of the 961st Meeting' (19 November 1959) UN Doc A/C.3/SR.961, [9].

[11] *Ibid.*

δικαίωμα.[12] Η αναγνώριση της αρχής αυτής είναι σχεδόν καθολική στα κράτη και στις έννομες τάξεις ανά τον κόσμο, μολονότι παρουσιάζονται σημαντικές αποκλίσεις ως προς τις ειδικότερες προϋποθέσεις και τον τρόπο εφαρμογής της.[13]

Η ανάγκη για ομοιόμορφη προστασία της αρχής *ne bis in idem*, η οποία συνδέεται εν μέρει με την απουσία συγκεκριμένων δικονομικών κανόνων για την εφαρμογή της, οδήγησε στην ενσωμάτωσή της σε πολυάριθμες διεθνείς και περιφερειακές συμβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ενδεικτικά, κατοχυρώνεται στο άρθρο 14(7) του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα,[14] ενώ αντίστοιχες διατάξεις περιλαμβάνονται στην ΕΣΔΑ,[15] και την Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.[16] Παράλληλα, το Καταστατικό της Ρώμης αποκλείει την επανάληψη δίκης ενώπιον του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, στο πλαίσιο της αρχής της συμπληρωματικότητας.[17] Η απαγόρευση της διπλής ποινικής δίωξης (double jeopardy) κατοχυρώνεται και στην Πέμπτη Τροπολογία του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών.[18] Η ίδια αρχή αποτελεί, τέλος, θεμελιώδες στοιχείο των παραδόσεων του Ηπειρωτικού Δικαίου, όπου απαντάται συχνά ως αρχή του *autrefois acquit.*[19]

Η μετάβαση αυτή από μια αμιγώς εσωτερική νομική παράδοση στη διεθνή προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων οδηγεί στο ερώτημα κατά πόσον το *ne bis in idem* έχει πράγματι αποκτήσει την ιδιότητα πηγής του διεθνούς δικαίου. Ειδικότερα, το ερώτημα που τίθεται στο παρόν άρθρο είναι κατά πόσον το *ne bis in idem* μπορεί να

---

[12] *Zolotukhin v. Russia*, ECtHR Application No. 14939/03, Judgment of 10 February 2009, παρ. 78. Στην υπόθεση αυτή, το Δικαστήριο δήλωσε ότι: *«... δημιουργεί νομική αβεβαιότητα ασυμβίβαστη με ένα δεμελιώδες δικαίωμα, δηλαδή το δικαίωμα να μην διώκεται κάποιος δύο φορές για το ίδιο αδίκημα».*

[13] Bassiouni, *supra* υπ. 5, 235, 288.

[14] *International Covenant on Civil and Political Rights* (adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976) 999 UNTS 171, Article 14(7).

[15] *Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*, 4 November 1950, 213 UNTS 222 (amended by the provisions of Protocol No. 14 (CETS No. 194)), Article 4.

[16] *American Convention on Human Rights*, 22 November 1969, 1144 UNTS 123, Article 8.

[17] *Rome Statute of the International Criminal Court*, 1 July 2002, 2187 UNTS, Articles 17(1)(c), 20(1), 20(3).

[18] U.S. Constitution, Amendment V, Clause 2.

[19] Nuridzhanian, *supra* υπ. 5, 22.

θεωρηθεί Γενική Αρχή του Δικαίου, κατά την έννοια του άρθρου 38(1)(γ) του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης.[20] Η δυσκολία προσδιορισμού του ζητήματος αυτού έχει απασχολήσει τόσο τη θεωρία του δικαίου όσο και τα ίδια τα κράτη ανά τον κόσμο.

Είναι προφανές ότι εξακολουθεί να παραμένει ασαφές τόσο το καθεστώς του *ne bis in idem* στο διεθνές δίκαιο όσο και το ζήτημα της επαναλαμβανόμενης ποινικής δίωξης ενός προσώπου που έχει μεταβεί σε άλλο κράτος, με σκοπό την άσκηση δίωξης εναντίον του, αντί να εκδοθεί στο κράτος αυτό.[21] Πολλά κράτη ανά τον κόσμο εξακολουθούν να υποστηρίζουν ότι δεν υφίσταται διασυνοριακό *ne bis in idem* και ότι διατηρούν το δικαίωμα να ασκήσουν δίωξη κατά προσώπου για το οποίο διαθέτουν νόμιμη βάση δικαιοδοσίας, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο.[22] Τελικά, αυτή η έντονη σύγκρουση μεταξύ των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του κατηγορουμένου αφενός και της κυριαρχίας και εξουσίας του Κράτους από την άλλη αποτελούν τον λόγο για τον οποίο το ζήτημα της διασυνοριακής ισχύος του *ne bis in idem* εξακολουθεί να είναι τόσο διχαστικό.

Το ζήτημα αυτό αποκαλύπτει ένα πολύ βαθύτερο δίλημμα από το προφανές νομικό ερώτημα, με λιγότερο εμφανείς αλλά πολύ σημαντικότερες πολιτικές προεκτάσεις. Ειδικότερα, τίθεται το ερώτημα κατά πόσον τα ανθρώπινα δικαιώματα μπορούν να «περιορίζονται» ή να κάμπτονται όταν διακυβεύονται θεμιτοί σκοποί δημοσίου συμφέροντος.

---

[20] *Statute of the International Court of Justice*, 26 June 1945, 33 UNTS 993, Article 38(1)(c).
[21] A. Clooney & P. Webb, *The Right to a Fair Trial in International Law* (2020), 779.
[22] Introductory Comment to the Harvard Draft Convention on Jurisdiction with Respect to Crime', 29 *Supplement to the American Journal of International Law* (1935), 443, 445. Το σχέδιο αυτό υπογράφηκε από αρκετούς μελετητές στον απόηχο της υπόθεσης *Lotus* (1927) και είχε ως σκοπό να αποτελέσει απάντηση στη σύγχυση που δημιούργησε η *Lotus*, ιδίως αναφορικά με την αρχή της εδαφικότητας. Το σχέδιο σύμβασης παρουσίαζε αναλυτικά τις διάφορες βάσεις δικαιοδοσίας που υφίστανται στο διεθνές δίκαιο και τον τρόπο με τον οποίο αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Το αποτέλεσμα ήταν η καθιέρωση τεσσάρων βάσεων: εδαφικότητα, ιδαγένεια (ενεργητική και παθητική), ασφάλεια και οικουμενικότητα. Παρόλο που το εν λόγω σχέδιο δεν είναι δεσμευτικό, η επιρροή του ήταν καταλυτική, ενώ ακόμη και σήμερα μνημονεύεται στη διεθνή βιβλιογραφία. Για περισσότερα, βλ. A. Lenhoff, 'International Law and Rules on International Jurisdiction', 50(1) *Cornell Law Review* (1964), 5; C. Ryngaert, *Jurisdiction in International Law*, 2η έκδ. (2015).

## Προσεγγίζοντας τις Γενικές Αρχές του Δικαίου κατά το άρθρο 38(1)(γ) του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης: Πολυπλοκότητα, Αμφισημία και Όρια

### Γενικές Αρχές του Δικαίου που απορρέουν από τις εθνικές έννομες τάξεις

Τον Μάιο του 2025, η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου (ILC) υιοθέτησε ένα κείμενο αποτελούμενο από 11 σχέδια συμπερασμάτων σχετικά με τις γενικές αρχές του δικαίου,[23] τα οποία τις ταξινομούν σε δύο κατηγορίες: αφενός, σε εκείνες που απορρέουν από τις διάφορες εθνικές έννομες τάξεις του κόσμου και, αφετέρου, σε εκείνες που διαμορφώνονται εντός της διεθνούς έννομης τάξης.[24]

Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία γενικών αρχών του δικαίου, πρέπει να πληρούνται δύο προϋποθέσεις προκειμένου μια αρχή να προσδιοριστεί ως γενική αρχή του δικαίου που απορρέει από τις εθνικές έννομες τάξεις.[25] Πρέπει, πρώτον, να διαπιστωθεί η ύπαρξη μιας αρχής η οποία είναι κοινή στα διάφορα εθνικά νομικά συστήματα του κόσμου (*commonality*) και, δεύτερον, η μεταφορά της από το εσωτερικό δίκαιο στο διεθνές νομικό επίπεδο (transposition).[26] Η προϋπόθεση του να είναι η αρχή «κοινή» διαπιστώνεται μέσω συγκριτικής ανάλυσης των εθνικών νομικών συστημάτων ανά τον κόσμο.[27]

Σύμφωνα με το Συμπέρασμα 5 της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου (ILC), απαιτείται ευρεία και αντιπροσωπευτική συγκριτική ανάλυση, η οποία να περιλαμβάνει τις διαφορετικές περιοχές του κόσμου, προκειμένου να διαπιστωθεί η ύπαρξη μιας αρχής κοινής στα διάφορα εθνικά νομικά συστήματα.[28] Αξίζει να σημειωθεί ότι

---

[23] ILC, *General Principles of Law: Texts and Titles of the Draft Conclusions and Commentaries Thereto Adopted by the Drafting Committee on Second Reading* (2025), UN Doc. A/CN.4/L.1018. Σε αυτά τα συμπεράσματα, η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου φιλοδοξεί να εκπληρώσει τον σκοπό της, που, σύμφωνα με το άρθρο 13(1)(a) του Χάρτη του ΟΗΕ, είναι η κωδικοποίηση και η προοδευτική ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου.
[24] *Ibid.*, Draft Conclusion 3.
[25] *Ibid.*, Draft Conclusion 4.
[26] *Ibid.*; βλ. επίσης M. Ochi, 'General Principles of Law for Internal and Inter-jurisdictional Issues: The Two Faces of *Ne Bis In Idem*', 20 *Ritsumeikan Annual Review of International Studies* (2021), 62–63.
[27] ILC's Draft Conclusions, *supra* υπ. 23, Draft Conclusion 5.
[28] *Ibid.*

η ILC δεν προτείνει έναν σαφή ορισμό του όρου «κοινή». Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή έχει δηλώσει ότι «δεδομένου ότι το περιεχόμενο και το πεδίο εφαρμογής των γενικών αρχών του δικαίου που απορρέουν από τις εθνικές έννομες τάξεις ενδέχεται να ποικίλλουν, κρίθηκε σκόπιμο να μην υπάρξει υπερβολικά κανονιστική προσέγγιση ως προς το ζήτημα αυτό, επιτρέποντας έτσι την εξέταση κάθε περίπτωσης μεμονωμένα».[29]

Ως εκ τούτου, λαμβάνοντας υπόψη τις μικρές διαφοροποιήσεις που ενδέχεται να παρουσιάζουν ορισμένες εθνικές αρχές μεταξύ διαφορετικών δικαιοδοσιών, σύμφωνα με την ILC αρκεί η ύπαρξη ενός κοινού παρονομαστή μεταξύ των εθνικών έννομων τάξεων.[30] Μολονότι μία κοινή γενική αντίληψη και μία κοινή *ratio* θεωρούνται κατά κανόνα επαρκείς για τον προσδιορισμό μιας γενικής αρχής του δικαίου, παραμένει αμφίβολο κατά πόσον απαιτείται μια αρχή να είναι πανομοιότυπη στα διάφορα εθνικά νομικά συστήματα.

Εάν απαιτούνταν πλήρης ομοιομορφία, αυτό θα φαινόταν ανέφικτο, καθώς η εφαρμογή κάθε αρχής διαφοροποιείται ανά τον κόσμο. Για παράδειγμα, ενώ η γενική αντίληψη και η *ratio* της αρχής *ne bis in idem* είναι κοινές στο εσωτερικό επίπεδο, τα επιμέρους στοιχεία από τα οποία αυτή αποτελείται, δηλαδή τα *bis* και *idem*, διαφοροποιούνται μεταξύ των εθνικών έννομων τάξεων. Ως εκ τούτου, η παρατήρηση αυτή εγείρει το ακόλουθο ερώτημα: αρκεί αυτή η αποκλίνουσα εφαρμογή της εν λόγω αρχής για να συναχθεί ότι το *ne bis in idem* δεν αποτελεί γενική αρχή κοινή κατά την έννοια των Συμπερασμάτων της ILC, ή η ύπαρξη της κοινής αντίληψης οδηγεί στο αντίθετο συμπέρασμα;[31]

Προκειμένου μια αρχή να υπαχθεί σε αυτή την κατηγορία γενικών αρχών του δικαίου, πρέπει σωρευτικά να πληρούται και μια δεύτερη προϋπόθεση. Πρόκειται για τη μεταφορά της από το εσωτερικό δίκαιο στο διεθνές νομικό σύστημα «στο μέτρο που είναι συμβατή με αυτό το σύστημα».[32] Το σύνολο της συζήτησης γύρω από αυτή την προϋπόθεση επικεντρώνεται στον όρο «συμβατή» και, ειδικότερα, στη διαδικασία μέσω της οποίας μπορεί να

[29] ILC's Draft Conclusions, *supra* υπ. 23, Draft Conclusion 5, 18.
[30] *Ibid.*
[31] Για περισσότερα σχετικά με το κατά πόσον το *ne bis in idem* είναι κοινό στις εθνικές έννομες τάξεις.
[32] ILC's Draft Conclusions, *supra* υπ. 23, Draft Conclusion 6.

προσδιοριστεί η συμβατότητα μιας αρχής με το διεθνές νομικό πλαίσιο (έλεγχος συμβατότητας).[33]

Ο έλεγχος αυτός καταδεικνύει ότι τα εθνικά νομικά συστήματα και το διεθνές νομικό σύστημα διαθέτουν διαφορετικές δομές, χαρακτηριστικά και ανάγκες, με αποτέλεσμα η μεταφορά μιας αρχής που αναγνωρίζεται *in foro domestico* να εξαρτάται από τη συμβατότητά της με την ιδιαίτερη δομή και τις ανάγκες του διεθνούς συστήματος.[34] Πρακτικά, αυτό σημαίνει ότι ευρέως αποδεκτές αρχές του εθνικού δικαίου οι οποίες συγκρούονται με θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου, όπως η κρατική κυριαρχία ή η συναίνεση των κρατών, είναι ασύμβατες με το τελευταίο και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να μεταφερθούν σε αυτό.[35]

Συνολικά, η προσέγγιση των δύο στοιχείων που προτείνει η ILC για τον προσδιορισμό μιας αρχής αυτής της κατηγορίας έγινε γενικά αποδεκτή από την πλειοψηφία των κρατών. Ωστόσο, όσο σαφής και αν φαίνεται εκ πρώτης όψεως η προσέγγιση αυτή, ορισμένα κράτη διατύπωσαν αντιρρήσεις ως προς τη συγκεκριμένη μεθοδολογία.[36] Οι παρατηρήσεις των κρατών επικεντρώθηκαν ιδίως στη μεταφορά και στον έλεγχο συμβατότητας που προβλέπονται στο Συμπέρασμα 6, χαρακτηρίζοντας συνολικά τη διαδικασία προσδιορισμού τους ασαφή.[37]

## Γενικές Αρχές του Δικαίου που δύνανται να διαμορφωθούν εντός του διεθνούς νομικού συστήματος

[33] *Ibid.*, 23–25.
[34] *Ibid.*, 21.
[35] Για παράδειγμα, στην υπόθεση *Tadić*, το ICTY έκρινε ότι η αρχή της διάκρισης των εξουσιών, η οποία καθιερώνεται σχεδόν σε κάθε εθνικό νομικό σύστημα στον κόσμο, είναι ασύμβατη με το διεθνές δίκαιο. Βλ. *Prosecutor v. Duško Tadić*, Decision, IT-94-1-T (Trial Chamber), 14 November 1995, 7126, παρα. 9, 43–45. Κατά τον ίδιο τρόπο, το ICTY υπαινίχθηκε στην υπόθεση *Delalić* ότι η αρχή της νομιμότητας (*nullum crimen nulla poena sine lege*) δεν μπορούσε να εφαρμοστεί στο διεθνές επίπεδο «λόγω των διαφορετικών μεθόδων ποινικοποίησης της συμπεριφοράς στα εθνικά και διεθνή συστήματα ποινικής δικαιοσύνης». Βλ. *Prosecutor v. Delalić and Others*, Judgment, IT-96-21-T (Trial Chamber), 16 November 1998, παρ. 403–405.
[36] M. Vázquez-Bermúdez, *Fourth Report on General Principles of Law*, Special Rapporteur, UN Doc. A/CN.4/785 (2025), 21, παρ. 91.
[37] *Ibid.*, 23–25.

Από την άλλη πλευρά, η δεύτερη κατηγορία γενικών αρχών του δικαίου που περιλαμβάνεται στα Συμπεράσματα της ILC αφορά εκείνες οι οποίες δύνανται να διαμορφωθούν εντός του διεθνούς νομικού συστήματος.[38] Ειδικότερα, το Συμπέρασμα 7 προβλέπει: «Για να διαπιστωθεί η ύπαρξη και το περιεχόμενο μιας γενικής αρχής του δικαίου η οποία δύναται να διαμορφωθεί εντός του διεθνούς νομικού συστήματος, είναι απαραίτητο να διαπιστωθεί ότι η διεθνής κοινότητα έχει αναγνωρίσει την αρχή ως εγγενή στο διεθνές νομικό σύστημα».[39]

Είναι προφανές ότι, σε αντίθεση με τις γενικές αρχές που απορρέουν από τις εθνικές έννομες τάξεις, για τη διαπίστωση της ύπαρξης μιας γενικής αρχής αυτής της κατηγορίας πρέπει να αποδειχθεί ο εγγενής χαρακτήρας της στο διεθνές νομικό σύστημα. Όσον αφορά τον όρο «*intrinsic*», αυτός αποσκοπεί στο να δηλώσει ότι η αρχή είναι «εγγενής στο διεθνές νομικό σύστημα και αντανακλά και ρυθμίζει τα βασικά χαρακτηριστικά του».[40]

Η νομολογία διεθνών δικαστηρίων και δικαιοδοτικών οργάνων έχει επιβεβαιώσει την ύπαρξη αυτής της κατηγορίας γενικών αρχών και, ειδικότερα, έχει αναγνωρίσει ορισμένες αρχές ως εγγενείς στο διεθνές νομικό επίπεδο. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται η αρχή του *uti possidetis*,[41] η αρχή της συναίνεσης ως προς τη δικαιοδοσία,[42] οι στοιχειώδεις επιταγές της ανθρωπότητας,[43] η ελευθερία της θαλάσσιας επικοινωνίας,[44] η υποχρέωση του κράτους να μην επιτρέπει εν γνώσει του τη χρήση του εδάφους του για πράξεις αντίθετες προς τα δικαιώματα άλλων κρατών,[45] καθώς και η γενική αρχή του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.[46]

Παρά την αναγνώρισή της στη διεθνή νομολογία, το νομικό καθεστώς αυτού του τύπου γενικών αρχών εξακολουθεί

---

[38] Βλ. ILC's Draft Conclusions, *supra* υπ. 23, Draft Conclusion 4.
[39] *Ibid.*, Draft Conclusion 7.
[40] ILC's Draft Conclusions, *supra* υπ. 23, 23.
[41] *Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali)*, Judgment, *ICJ Reports* 1986, 554, παρ. 20.
[42] *Monetary Gold Removed from Rome in 1943 (Italy v. France, United Kingdom and United States of America)*, Judgment, *ICJ Reports* 1954, 19, 32.
[43] *Corfu Channel (United Kingdom v. Albania)*, Judgment, *ICJ Reports* 1949, 4, 22.
[44] *Ibid.*
[45] *Ibid.*
[46] *Prosecutor v. Anto Furundžija*, Judgment, IT-95-17/1-T (Trial Chamber), 10 December 1998, παρ. 183.

να παραμένει ασαφές και ιδιαίτερα αμφισβητήσιμο.[47] Αρκετά κράτη έχουν εκφράσει τις ανησυχίες τους σχετικά με τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό αυτής της κατηγορίας, την ομοιότητά της με άλλες πηγές του διεθνούς δικαίου, όπως το εθιμικό δίκαιο, καθώς και, γενικότερα, την ασάφεια και την αοριστία που συνδέονται με τον όρο *«intrinsic».*[48]

Μετά την ολοκληρωμένη αυτή ανάλυση των διαφορετικών κατηγοριών γενικών αρχών του δικαίου και της μεθοδολογίας για τον προσδιορισμό τους, τα επόμενα κεφάλαια θα εξετάσουν το ερώτημα κατά πόσον το *ne bis in idem* αποτελεί πράγματι γενική αρχή του δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 38(1)(γ). Έμφαση θα δοθεί αποκλειστικά στην πρώτη κατηγορία γενικών αρχών του δικαίου και, ως εκ τούτου, η ανάλυση θα επικεντρωθεί στο κατά πόσον το *ne bis in idem* είναι, πρώτον, κοινό στις διάφορες εθνικές έννομες τάξεις του κόσμου και, δεύτερον, αν δύναται να μεταφερθεί στο διεθνές νομικό επίπεδο.

## Η Εσωτερική Διάσταση: Το *Ne Bis In Idem* ως Γενική Αρχή του Δικαίου σε Εθνικό Επίπεδο

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω, είναι κρίσιμο να εξεταστεί κατά πόσον το *ne bis in idem* πληροί πράγματι τα κριτήρια του Συμπεράσματος 4 της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου (ILC), δηλαδή κατά πόσον αποτελεί αρχή κοινή στα διάφορα εθνικά νομικά συστήματα του κόσμου και κατά πόσον είναι δυνατό να μεταφερθεί στο διεθνές νομικό σύστημα. Το παρόν Κεφάλαιο θα επικεντρωθεί στο πρώτο από τα κριτήρια αυτά, καταδεικνύοντας ότι το *ne bis in idem* τυγχάνει ευρείας αποδοχής και εφαρμογής στη συντριπτική πλειονότητα των κρατών του κόσμου. Στη συνέχεια, η ανάλυση καταδεικνύει ότι, παρά τις επιμέρους διαφορές ως προς την εφαρμογή του *ne bis in idem* μεταξύ των εθνικών δικαιοδοσιών, η γενική αντίληψη που διέπει την αρχή παραμένει ταυτόσημη και, ως εκ τούτου, η αρχή μπορεί να θεωρηθεί κοινή, σύμφωνα με τον ορισμό και τη μεθοδολογία του Συμπεράσματος 5.

### Το *Ne Bis In Idem* ως Αρχή Κοινή στα Διάφορα Εθνικά Νομικά Συστήματα του Κόσμου

[47] ILC's Draft Conclusions, *supra* υπ. 23, 16.
[48] Vázquez-Bermúdez (2025), *supra* υπ. 36, 26–28.

Αποτελεί παγιωμένη διαπίστωση ότι σχεδόν όλα τα κράτη παγκοσμίως εφαρμόζουν, υπό κάποια μορφή, την απαγόρευση της διπλής ποινικής δίωξης (*double jeopardy*), αναγνωρίζοντας τη σημασία της ως δεμελιώδους αρχής του ποινικού δικαίου.[49] Μάλιστα, περισσότερα από 60 κράτη την έχουν κατοχυρώσει στα Συντάγματά τους,[50] γεγονός που αποτελεί έκφραση της βούλησης των κρατών αυτών να διαφυλάξουν τη σημασία της αρχής στα ανώτατα νομικά τους κείμενα. Δεκάδες άλλα κράτη έχουν ενσωματώσει την αρχή στη σχετική ποινική τους νομοθεσία,[51] ενώ ακόμη και εκείνα τα κράτη που δεν διαθέτουν ειδικές νομικές διατάξεις που απαγορεύουν την επανάληψη της ποινικής δίκης —όπως η Βραζιλία ή η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, ή ακόμη και συστήματα του Common Law (αγγλοσαξονικού κοινοδικαίου), όπως το Ηνωμένο Βασίλειο και η Αυστραλία— εξακολουθούν να εφαρμόζουν την αρχή αυτή, η οποία θεωρείται θεμελιώδης αρχή του ουσιαστικού και δικονομικού ποινικού δικαίου από τη νομική θεωρία και ακολουθείται από τη νομολογία.[52]

Πρέπει να σημειωθεί ότι 175 κράτη παγκοσμίως έχουν υπογράψει ή προσχωρήσει στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ),[53] το οποίο

---

[49] Αντιθέτως, υποστηρίζεται επίσης ότι το *ne bis in idem* δεν αποτελεί καν αρχή. Βλ. Lelieur, *supra* υπ. 9, 202–203.

[50] Bassiouni, *supra* υπ. 8, 289, 292. Πέραν των συνταγματικών κειμένων που αναφέρει ο Bassiouni, το *ne bis in idem* κατοχυρώνεται επίσης στα ακόλουθα συνταγματικά κείμενα: Νόμος περί Διακήρυξης των Δικαιωμάτων της Νέας Ζηλανδίας, Άρθρο 26(2); Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Σλοβενίας, Άρθρο 31·Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Εστονίας, Άρθρο 23(3); Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Σλοβακίας, Άρθρο 50(5); Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Λιθουανίας, Άρθρο 31; Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Βασικών Ελευθεριών της Τσεχικής Δημοκρατίας, Άρθρο40(5); Σύνταγμα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, Άρθρο 50; Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Νότιας Αφρικής, Άρθρο35(3)(m); Σύνταγμα της Ουκρανίας, Άρθρο 61.

[51] C. Van den Wyngaert & T. Ongena, "Ne bis in idem Principle, Including the Issue of Amnesty," στο A. Cassese κ.ά. (επιμ.), *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* (2002). Ενδεικτικά παραδείγματα εθνικής νομοθεσίας που απαγορεύει την επανάληψη της δίκης χωρίς να απαιτείται συνταγματική κατοχύρωση αποτελούν το άρθρο 113-9 του Γαλλικού Ποινικού Κώδικα και το άρθρο 692 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για εξωεδαφικές αποφάσεις, το άρθρο 57 του Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας και το άρθρο 68 του Ολλανδικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

[52] J. L. de La Cuesta, "Concurrent National and International Criminal Jurisdiction and the Principle 'ne bis in idem'," 73 *Revue internationale de droit pénal* (2002), 707, 710.

[53] ΔΣΑΠΔ, *supra* υπ. 14. Η Συνθήκη τέθηκε σε ισχύ τον Μάρτιο του 1976 και, έως τον Αύγουστο του 2026, έχει υπογραφεί από 74 και την έχουν

αποτελεί θεμελιώδη συνθήκη για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και περιλαμβάνει, στο άρθρο 14 παράγραφος 7, την απαγόρευση της διπλής ποινικής δίωξης. Ως εκ τούτου, μπορεί βάσιμα να συναχθεί ότι όλα αυτά τα κράτη έχουν αποδεχθεί την έννοια του *ne bis in idem* στα εσωτερικά τους νομικά συστήματα υπό κάποια μορφή, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα υπόλοιπα κράτη-μέλη του ΟΗΕ, τα οποία ανέρχονται μόλις σε 18, αντιτίθενται στη συγκεκριμένη αρχή. Το *ne bis in idem* αποτελεί, επομένως, αρχή η οποία απολαμβάνει σχεδόν καθολικής αποδοχής σε εθνικό επίπεδο.

## Διαφορετικές Εφαρμογές του *Ne Bis In Idem*

### Το Ζήτημα της Ταυτότητας των Αδικημάτων: Οι Προσεγγίσεις *Idem Crimen* και *Idem Factum* στις Διάφορες Δικαιοδοσίες

Για την καλύτερη ανάδειξη των διαφορετικών τρόπων εφαρμογής του *ne bis in idem*, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διαφορετική ερμηνεία του όρου «ταυτόσημο αδίκημα» (*identical offense*) μεταξύ των διαφόρων νομικών οικογενειών. Οι περισσότερες παραδόσεις του Common Law ακολουθούν την προσέγγιση *idem crimen*, γνωστή επίσης ως προσέγγιση *in abstracto*, σύμφωνα με την οποία ο όρος «αδίκημα» νοείται ως συγκεκριμένο έγκλημα που προβλέπεται από τον νόμο.[54] Αντιθέτως, η συντριπτική πλειονότητα των παραδόσεων του Civil Law, ιδίως στην ηπειρωτική Ευρώπη, όπως στη Γαλλία και την Ιταλία,[55] υιοθετεί την προσέγγιση *idem factum*, ή *in concreto*, σύμφωνα με την οποία ο όρος «αδίκημα» ερμηνεύεται ευρέως ώστε να περιλαμβάνει εγκλήματα που βασίζονται στην ίδια συμπεριφορά ή στις ίδιες πραγματικές περιστάσεις.[56]

### Το *Ne Bis In Idem* υπό την Προσέγγιση Idem Factum

κυρώσει ή προσχωρήσει σε αυτήν ακόμη 101 κράτη-μέλη του ΟΗΕ, ανεβάζοντας τον συνολικό αριθμό των συμβαλλόμενων κρατών σε 175.

[54] D. Bernard, *Juger et juger encore les crimes internationaux* (2014), 168; Nuridzhanian, *supra* υπ. 5, 21–23; G. Conway, 'Ne Bis in Idem and the International Criminal Tribunals', 14(4) *Criminal Law Forum* (2003), 351, 356–57; Clooney & Webb, *supra* υπ. 21, 790–798.

[55] *Ibid.*

[56] *Ibid.*

Η απόκλιση αυτή αποτέλεσε σημαντικό σημείο αντιπαράθεσης κατά την εκπόνηση διεθνών νομικών κειμένων, συμπεριλαμβανομένου του ΔΣΑΠΔ, ενώ έχει επίσης προσελκύσει την προσοχή διεθνών οργάνων και δικαιοδοτικών οργάνων ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε σχέση με το διακρατικό *ne bis in idem*. Στην εμβληματική υπόθεση *Zolotukhin κατά Ρωσίας*, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε ότι η ταυτότητα των αδικημάτων πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως (*in abstracto ne bis in idem* ή αλλιώς *idem factum*), προκειμένου να διασφαλίζεται η αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου,[57] επιβεβαιώνοντας μεταγενέστερα τη θέση αυτή.[58] Ως εκ τούτου, το ΕΔΔΑ έχει υιοθετήσει σε μεγάλο βαθμό την προσέγγιση της ταυτότητας αδικημάτων βάσει της ίδιας συμπεριφοράς (*same-conduct approach*).

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ) έχει επίσης εξετάσει το ζήτημα, καθώς η απαγόρευση της διπλής ποινικής δίωξης συνιστά θεμελιώδη αρχή του διεθνούς ποινικού δικαίου. Σύμφωνα με το Καταστατικό της Ρώμης, η αρχή της συμπληρωματικότητας απαιτεί από το ΔΠΔ να απέχει από την άσκηση δίωξης κατά προσώπων τα οποία έχουν ήδη διωχθεί από αρμόδιες εθνικές αρχές.[59] Η ταυτότητα των αδικημάτων αξιολογείται βάσει ενός ελέγχου που αφορά το ίδιο πρόσωπο και την ίδια συμπεριφορά (*same-person,*

[57] *Zolotukhin*, *supra* υπ. 12, [79].
[58] Βλ., ενδεικτικά, *Kapetanios and Others v. Greece*, ECtHR Applications Nos. 3453/12, 42941/12 and 9028/13, Judgment of 30 April 2015. Ωστόσο, στην πρόσφατη υπόθεση *Μαθιαντώνης κατά Ελλάδος* (2026), το ΕΔΔΑ φαίνεται να διαφοροποιείται ουσιαστικά από την υπόθεση *Καπετάνιος κατά Ελλάδα*. Σε αυτή την υπόθεση, το ΕΔΔΑ κήρυξε την προσφυγή απαράδεκτη υποστηρίζοντας πως το διοικητικό πρόστιμο της λαθρεμπορίας καυσίμων (fuel smuggling) και το έγκλημα της μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο, που απέρρεε από το επιβληθέν στον προσφεύγων πρόστιμο, συνιστούν δύο διαφορετικά και αυτοτελή εγκλήματα. Έτσι, το ΕΔΔΑ αποφάσισε πως δεν συντρέχουν οι όροι εφαρμογής της αρχής της διπλής διώξεως. *Mathiantonis v Greece,* ECtHR, (App no 46065/16) (decision on admissibility), 12 May 2026.
[59] Σύμφωνα με τα άρθρα 17(1) και 20(3) του Καταστατικού της Ρώμης, το ΔΠΔ οφείλει να απέχει από την άσκηση δίωξης κατά προσώπων τα οποία έχουν ήδη διωχθεί από αρμόδιες εθνικές αρχές. Η αρχή αυτή αποσκοπεί τόσο στην προστασία των προσώπων από επαναλαμβανόμενες διώξεις όσο και στη διασφάλιση ότι το Δικαστήριο δεν θα επιβαρύνεται με υποθέσεις τις οποίες μπορούν να εκδικάσουν οι εθνικές αρχές. Η αρχή αυτή είναι γνωστή ως αρχή της συμπληρωματικότητας. Για περισσότερα, βλ. John T. Holmes, "Complementarity: National Courts versus the ICC," στο Antonio Cassese, Paola Gaeta and John RWD Jones (eds), *The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary* (Oxford University Press 2002), 667.

*same-conduct test*).[60] Ωστόσο, η νομολογία του ΔΠΔ απαιτεί επίσης να είναι ταυτόσημη η υποκειμενική υπόσταση (*mens rea*), δηλαδή ο δόλος για το συγκεκριμένο επερχόμενο αποτέλεσμα των αδικημάτων.[61]

Ενώ το ΔΠΔ αναγνωρίζει μια κάθετη διεθνή εφαρμογή του *ne bis in idem*, ορισμένοι περιφερειακοί οργανισμοί έχουν καθιερώσει οριζόντια διακρατική εφαρμογή της αρχής. Κατά παρόμοιο τρόπο, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει επανειλημμένως κρίνει ότι το διακρατικό *ne bis in idem* στο πλαίσιο της Συμφωνίας του Σένγκεν απαιτεί την υιοθέτηση της προσέγγισης *idem factum*.[62] Τυχόν στενότερη ερμηνεία θα υπονόμευε την προστασία αυτή, καθώς τα κράτη συχνά προσδίδουν διαφορετικούς νομικούς χαρακτηρισμούς σε ουσιαστικά ταυτόσημες συμπεριφορές. Συνεπώς, η αναγνώριση του διακρατικού *ne bis in idem* συνεπάγεται, κατά κανόνα, την υιοθέτηση της προσέγγισης *idem factum/in concreto*.

## Το *Ne Bis In Idem* υπό την Προσέγγιση Idem Crimen

Ωστόσο, η διασυνοριακή εφαρμογή του *ne bis in idem* δεν μπορεί να θεωρείται *a priori* δεδομένη εκτός του πλαισίου ειδικών συμβατικών διατάξεων. Η προσέγγιση *idem factum* έχει, ως εκ τούτου, αποτελέσει αντικείμενο κριτικής, ιδίως από όσους δεν αναγνωρίζουν την ύπαρξη γενικού διακρατικού *ne bis in idem*.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, προτιμάται η προσέγγιση *idem crimen/in abstracto*, με την απαγόρευση της διπλής ποινικής δίωξης να λειτουργεί, κατά κανόνα, αυστηρά εντός των συνόρων της κάθε πολιτείας. Στην υπόθεση *Blockburger κατά Ηνωμένων Πολιτειών*, το Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ καθιέρωσε το λεγόμενο «κριτήριο Blockburger» (*Blockburger test*) για τον προσδιορισμό του κατά πόσον τα

---

[60] *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Decision, ICC Pre-Trial Chamber I, 24 February 2006, παρ. 37; *Prosecutor v. Germain Katanga*, Decision, ICC Presidency, 7 April 2016, παρ. 70–74.

[61] *Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, Public Redacted Version of the 19 March 2009 Prosecution Response to Motion Challenging the Admissibility of the Case, ICC-01/04-01/07-1007 (Trial Chamber II), 30 March 2009, παρ. 81–82.

[62] *Van Esbroeck*, Case No. C-436/04, Judgment of 9 March 2006, [2006] ECR I-2333, 2362, παρ. 25, 31–32, 42; *Gasparini and Others*, Case No. C-467/04, Judgment of 28 September 2006, [2006] ECR I-9199, 9263, παρ. 54–56; *Kraaijenbrink*, Case No. C-367/05, Judgment of 18 July 2007, [2007] ECR I-6619.

αδικήματα είναι ταυτόσημα ή διακριτά.[63] Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, τα αδικήματα θεωρούνται διακριτά όταν το καθένα απαιτεί την απόδειξη ενός πραγματικού περιστατικού που δεν απαιτείται από το άλλο, ακόμη και όταν προκύπτουν από την ίδια συμπεριφορά.[64] Αντιστρόφως, τα αδικήματα θεωρούνται ταυτόσημα όταν απαιτούν την απόδειξη των ίδιων πραγματικών περιστατικών. Στην υπόθεση *Blockburger*, ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε για τόσο για την πώληση φαρμακευτικής ναρκωτικής ουσίας (μορφίνης) χωρίς την απαιτούμενη από τον νόμο συνταγή όσο και εκτός της αρχικής της συσκευασίας, μολονότι αμφότερα τα αδικήματα προέκυπταν από την ίδια συμπεριφορά.[65]

Ακολουθώντας παρόμοια συλλογιστική, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ έχει γενικά ευνοήσει την προσέγγιση *idem crimen*,[66] σε συμφωνία με την αντίληψη του *ne bis in idem* ως προστασίας που λειτουργεί πρωτίστως εντός των εθνικών συνόρων.

## Η Έννοια του Αμετάκλητου στις Διάφορες Δικαιοδοσίες

Πέραν της διάκρισης μεταξύ των προσεγγίσεων *idem crimen* και *idem factum*, οι έννομες τάξεις διαφοροποιούνται επίσης ως προς το τι συνιστά «οριστική απόφαση» για τους σκοπούς του *ne bis in idem*.

## Το Αμετάκλητο βάσει της Αυστηρότητας του *Res Judicata* Αποτελέσματος των Αποφάσεων

[63] *Blockburger v. United States*, 284 U.S. 299 (1932).
[64] *Ibid.* Το Δικαστήριο έκρινε περαιτέρω ότι μία και μόνη πράξη μπορεί να συνιστά αδίκημα βάσει δύο διαφορετικών νομοθετικών διατάξεων και ότι, εφόσον κάθε διάταξη απαιτεί την απόδειξη ενός πρόσθετου πραγματικού περιστατικού που δεν απαιτεί η άλλη, η αθώωση ή η καταδίκη βάσει της μίας δεν απαλλάσσει τον κατηγορούμενο από τη δίωξη και την τιμωρία βάσει της άλλης. Βλ. επίσης *Gavieres v. United States*, 220 U.S. 338, 342 (1911).
[65] *Ibid.*
[66] *Nurjanov v. Turkmenistan* (Human Rights Committee, Communication No. 2225/2012, Views, 15 July 2016) [9.7]; *Aminov v. Turkmenistan* (Human Rights Committee, Communication No. 2220/2012, Views, 14 July 2016) [9.5]; *Babkin v. Russian Federation* (Human Rights Committee, Communication No. 1310/2004, Views, 3 April 2008) [13.6]. Για περισσότερα, βλ. Clooney & Webb, *supra* υπ. 21, 791.

Τα νομικά συστήματα διαφέρουν ως προς τον βαθμό οριστικότητας που προσδίδουν στις ποινικές αποφάσεις. Στα περισσότερα κράτη της ηπειρωτικής Ευρώπης, οι αποφάσεις εξακολουθούν να υπόκεινται σε έφεση και επανεξέταση, ενώ στις Ηνωμένες Πολιτείες και στα περισσότερα συστήματα του Common Law, οι ποινικές αποφάσεις σπανίως υπόκεινται σε περαιτέρω επανεξέταση. Παρότι οι περιορισμένες δυνατότητες άσκησης ενδίκων μέσων ενισχύουν το δεδικασμένο (*res judicata*) των αποφάσεων, μπορούν επίσης να εμποδίσουν την επανάληψη της δίωξης όταν μεταγενέστερα προκύπτουν νέα αποδεικτικά στοιχεία.

Τα συστήματα του Common Law, επομένως, αναγνωρίζουν γενικά εξαιρέσεις από το *ne bis in idem* όταν προκύπτουν νέα αποδεικτικά στοιχεία μετά την έκδοση οριστικής απόφασης. Αντίστοιχη προσέγγιση απαντάται στην νομική παράδοση του Ισλαμικού δικαίου, όπου γίνεται διάκριση μεταξύ των διακριτικής φύσεως εγκλημάτων (*Ta'zir*), που ρυθμίζονται από την πολιτεία, και των θρησκευτικών εγκλημάτων (*Hudud*).[67] Οι αποφάσεις σχετικά με τα *Ta'zir* έχουν βαρύτερο δεδικασμένο, ενώ οι καταδίκες για *Hudud* μπορούν να επανεξεταστούνόποτε προκύπτουν νέα αποδεικτικά στοιχεία, αντανακλώντας την προτεραιότητα που αποδίδεται στην ηθική ανταπόδοση και την κοινωνική αρμονία έναντι της ασφάλειας δικαίου.[68]

## Το Αμετάκλητο ως Απόφαση επί της Ουσίας της Υπόθεσης ή Απλώς ως Απόρριψη της Υπόθεσης;

Οι έννομες τάξεις διαφοροποιούνται περαιτέρω ως προς το κατά πόσον το αμετάκλητο προϋποθέτει απόφαση επί της ουσίας ή μπορεί να επέλθει και κατόπιν απόρριψης της υπόθεσης για δικονομικούς μόνο λόγους. Ενώ ορισμένα συστήματα απαιτούν οριστικό προσδιορισμό της ενοχής ή της αθωότητας, τα περισσότερα κράτη θεωρούν ότι και μία δικονομική απόρριψη παράγει επαρκές δεδικασμένο (*res judicata*) για τους σκοπούς του *ne bis in idem*.[69] Αυτό απορρέει από το τεκμήριο αθωότητας, σύμφωνα με το οποίο

[67] M. H. K. Fahim, "Hudud Punishment under Islamic Criminal Jurisprudence: An Overview," 2(2) *Journal of Law and Human Rights* (2022).
[68] *Ibid.*
[69] Clooney & Webb, *supra* υπ. 21, 802–804; *Zolotukhin*, *supra* υπ. 12, [107]; *Nikitin v. Russia*, ECtHR Application No. 50178/99, Judgment of 20 July 2004, παρ. 37; *Horciag v. Romania*, ECtHR Application No. 70982/01, Decision of 15 March 2005.

οποιοσδήποτε δεν έχει κριθεί οριστικά ένοχος παραμένει νομικά αθώος,[70] οπότε η απόφαση του δικαστηρίου που δεν θεμελιώνει ενοχή καθιστά τον κατηγορούμενο οριστικά αθώο.

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης επιβεβαίωσε την προσέγγιση αυτή στην υπόθεση *Gözütok και Brügge*, κρίνοντας ότι, όταν η περαιτέρω ποινική δίωξη αποκλείεται βάσει της εθνικής ποινικής δικονομίας, η υπόθεση θεωρείται οριστικά περατωθείσα για τους σκοπούς του *ne bis in idem*.[71] Περαιτέρω, έκρινε ότι, βάσει της Σύμβασης Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν (CISA), οι αλλοδαπές δικαστικές αποφάσεις πρέπει να γίνονται σεβαστές ως οριστικές, ακόμη και όταν το αποτέλεσμα θα μπορούσε να είναι διαφορετικό βάσει του δικαίου του κράτους του δικαστηρίου που εξετάζει την υπόθεση.[72]

## Συμπέρασμα

Συνοψίζοντας, το *ne bis in idem* ονομάζεται, ερμηνεύεται και εφαρμόζεται με διαφορετικούς τρόπους στα εθνικά νομικά συστήματα, γεγονός που εγείρει ερωτήματα ως προς το κατά πόσον συνιστά πράγματι αρχή κοινή σε αυτά. Παρά ταύτα, η υποκείμενη αντίληψη —ότι κανένα πρόσωπο δεν πρέπει να διώκεται ποινικά δύο φορές για το ίδιο έγκλημα— παραμένει συνεπής. Ως εκ τούτου, φαίνεται να πληροί το κριτήριο της «κοινότητας» (*commonality*) σύμφωνα με τα Συμπεράσματα 4 και 5 της ILC, τα οποία απαιτούν να εξετάζεται κατά πόσον η γενική αντίληψη μιας αρχής είναι κοινή στα διάφορα νομικά συστήματα και όχι κατά πόσον η ειδικότερη εφαρμογή της είναι πανομοιότυπη.

Ωστόσο, η διαπίστωση της κοινότητας δεν αρκεί από μόνη της προκειμένου το *ne bis in idem* να χαρακτηριστεί γενική αρχή του δικαίου κατά το άρθρο 38 παράγραφος 1 στοιχείο γ΄ του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου. Πρέπει επίσης να αποδειχθεί η δυνατότητα μεταφοράς της στο διεθνές νομικό σύστημα. Όπως θα εξεταστεί στο επόμενο Κεφάλαιο, το ζήτημα αυτό συναντά ένα θεμελιώδες εμπόδιο:

---

[70] *Prosecutor v. Elizaphan Ntakirutimana and Gérard Ntakirutimana*, Judgment, ICTR-96-10-A & ICTR-96-17-A, 13 December 2004, παρ. 140; *Evans v. Michigan*, 568 U.S. 313 (2013).
[71] *Gözütok and Brügge*, Joined Cases Nos. C-187/01 and C-385/01, Judgment of 11 February 2003, [2003] ECR I-1345, 1378, παρ. 30, 33; *Van Esbroeck*, Case No. C-436/04, Judgment of 9 March 2006, [2006] ECR I-2333, 2362, παρ. 24–30.
[72] *Ibid.*

το ενδεχόμενο ασυμβατότητας μεταξύ του *ne bis in idem* και της εθνικής κυριαρχίας.

## Η Διακρατική Εφαρμογή της Αρχής *Ne Bis In Idem* υπό Εξέταση: Είναι Εφικτή η Μεταφορά της στο Διεθνές Δίκαιο;

Στο προηγούμενο κεφάλαιο καταδείχθηκε ότι, προκειμένου μια γενική αρχή του εσωτερικού δικαίου να αποκτήσει την ιδιότητα της γενικής αρχής του δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 38(1)(γ) του Καταστατικού του Διεθνούς Δικαστηρίου, πρέπει να είναι συμβατή με τις θεμελιώδεις αρχές του διεθνούς δικαίου. Η διαδικασία αυτή αποτυπώνεται στο Συμπέρασμα 6 των Σχεδίων Συμπερασμάτων της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για τις Γενικές Αρχές του Δικαίου (2025), το οποίο ορίζει ότι: «Μια αρχή κοινή στα διάφορα νομικά συστήματα του κόσμου μπορεί να μεταφερθεί στη διεθνή έννομη τάξη, στον βαθμό που είναι συμβατή με την εν λόγω έννομη τάξη.»[73]

Για όσους υιοθετούν μια πιο παραδοσιακή – και ενδεχομένως πιο συντηρητική – προσέγγιση του διεθνούς δικαίου, η αρχή *ne bis in idem* δεν αποτελεί γενική αρχή του δικαίου κατά την έννοια του άρθρου 38(1)(γ) του Καταστατικού του ΔΔΧ, καθώς η μεταφορά της στη διεθνή έννομη τάξη δεν είναι εφικτή λόγω της ασυμβατότητάς της με αυτήν. Η φερόμενη ασυμβατότητα της αρχής *ne bis in idem* με το διεθνές δίκαιο έγκειται στη σύγκρουσή της με τη θεμελιώδη αρχή της κρατικής κυριαρχίας. Η κυριαρχία έχει περιγραφεί ως «απαραίτητη προκειμένου το εδαφικό κράτος να μπορεί να κυβερνά με υπέρτατη εξουσία και νομική ανεξαρτησία εντός της εσωτερικής του δικαιοδοσίας»,[74] γεγονός που σημαίνει ότι κάθε κράτος έχει την εξουσία να καθορίζει αυτοτελώς τις «εσωτερικές δομές άσκησης εξουσίας».[75] Ως εκ τούτου, η δικαιοδοσία μπορεί να χαρακτηριστεί ως μία από τις σημαντικότερες εκφάνσεις της κυριαρχικής εξουσίας.

---

[73] ILC's Draft Conclusions, *supra* υπ. 23, Draft Conclusion 6.
[74] M. Fitzmaurice & P. Gragl, 'Sovereignty, Territory and Jurisdiction', σε R. Kolb & M. Milanov (eds), *The Cambridge History of International Law: Volume X, International Law at the Time of the League of Nations (1920–1945)* (2025), 163.
[75] S. D. Krasner, 'Sharing Sovereignty: New Institutions for Collapsed and Failing States', 29(2) *International Security* (2004), 85, 88, σε T. Berry, *Sovereignty and the Limits of International Law: Regulating Areas Beyond National Jurisdiction* (2024), 27.

Σε ευρύτερο επίπεδο, μπορεί να παρατηρηθεί ότι ολόκληρη η συζήτηση σχετικά με το κατά πόσον η αρχή *ne bis in idem* έχει διεθνή χαρακτήρα ή περιορίζεται εντός των συνόρων κάθε κράτους έχει αναπτυχθεί υπό το πρίσμα δύο λατινικών όρων: *de lege lata* και *de lege ferenda*.[76] Όσον αφορά τον πρώτο όρο, πολλοί έχουν υποστηρίξει ότι η αρχή *ne bis in idem*, ελλείψει συμβατικής υποχρέωσης,[77] εφαρμόζεται μόνο εντός της ίδιας δικαιοδοσίας (κράτους),[78] επιμένοντας έτσι στην καθιερωμένη, αν και συντηρητική, θέση που έχουν υιοθετήσει κατά το παρελθόν τα διεθνή δικαστήρια και δικαιοδοτικά όργανα.[79] Το γεγονός ότι η αρχή *ne bis in idem* έχει μόνο ενδοκρατική ισχύ καταδεικνύει την υφιστάμενη κατάσταση του δικαίου (*de lege lata*), όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από τη νομολογία.[80] Αντιθέτως, υπάρχει σημαντική μερίδα της

---

[76] Ο όρος *de lege lata* σημαίνει το δίκαιο όπως ισχύει, ενώ ο όρος *de lege ferenda* σημαίνει το δίκαιο όπως θα έπρεπε να είναι.

[77] Η σταδιακή ενσωμάτωση της αρχής *ne bis in idem* σε διμερείς και πολυμερείς συνθήκες, οι οποίες επιβάλλουν στα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση να απέχουν από ενέργειες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διπλή δίωξη προσώπου το οποίο έχει ήδη δικαστεί σε διαφορετικό κράτος, θα εξεταστεί στο Συμπέρασμα.

[78] Nuridzhanian, *supra* υπ. 5, 29–30; Vervaele, *supra* υπ. 6, 211, 214; M. N. Morosin, 'Double Jeopardy and International Law: Obstacles to Formulating a General Principle', 64 *Nordic Journal of International Law* (1995), 261, 261; Van den Wyngaert & Ongena, *supra* υπ. 51, 703; Ochi, *supra* υπ. 26, 63–70; Conway, *supra* υπ. 54, 351, 355–57; D. Spinellis, 'Global Report: The *Ne Bis in Idem* Principle σε "Global" Instruments', 73(3–4) *Revue internationale de droit pénal* (2002), 1149; S. Gless, 'Ne bis in idem in an international and transnational criminal justice perspective – paving the way for an individual right?', σε H. van der Wilt & C. Paulussen (eds), *Legal Responses to Transnational and International Crimes* (2017), 220.

[79] Για παράδειγμα, το ICTY στην περίφημη υπόθεση *Tadić* έκρινε τα εξής: «[η αρχή *ne bis in idem*] εφαρμόζεται γενικά κατά τρόπο ώστε να καλύπτει μόνο τη διπλή δίωξη εντός του ίδιου κράτους». *Βλ.: Tadić*, *supra* υπ. 20, [9]. Το ίδιο συμπέρασμα υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών (UNHRC) στις υποθέσεις *A.P. v. Italy* και *A.R.J. v. Australia*, όπου, ερμηνεύοντας το άρθρο 14(7) του ICCPR, έκρινε ότι «δεν εγγυάται το *non bis in idem* σε σχέση με τις εθνικές δικαιοδοσίες δύο ή περισσότερων κρατών. Η Επιτροπή παρατηρεί ότι η διάταξη αυτή απαγορεύει τη διπλή δίωξη μόνο σε σχέση με αδίκημα που έχει κριθεί σε συγκεκριμένο κράτος». *Βλ.:* Human Rights Committee, *A. P. v Italy*, Communication No. 204/1986, UN Doc CCPR/C/31/D/204/1986, 2 November 1987, παρ. 7.3; Human Rights Committee, *ARJ v. Australia*, Communication No. 692/1996, UN Doc CCPR/C/60/D/692/1996, 28 July 1997, παρ. 6.13.

[80] Πέραν των διεθνών δικαστηρίων και οργάνων, υπάρχουν επίσης εθνικά δικαστήρια που έχουν αποφανθεί κατά της διακρατικής ισχύος της αρχής *ne bis in idem*. Βλ., ενδεικτικά, BVerfG, 4 December 2007, 2 BvR 38/06; BVerfG, 31 March 1987, 2 BvM 2/86. Ιδιαίτερα ως προς την εφαρμογή της αρχής της απαγόρευσης της διπλής δίωξης και τη σύνδεσή της με το *dual sovereignty doctrine* στο αμερικανικό δίκαιο, βλ. *United*

θεωρίας που υποστηρίζει ότι η αρχή *ne bis in idem* θα πρέπει να εφαρμόζεται μεταξύ διαφορετικών δικαιοδοσιών (*de lege ferenda*), με το επιχείρημα ότι συνιστά ανθρώπινο δικαίωμα ή – όπως έχει υποστηριχθεί από ορισμένους – πτυχή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη.[81]

Από τα ανωτέρω καθίσταται απολύτως σαφές ότι η αρχή *ne bis in idem* αντιμετωπίζεται τόσο στη νομική θεωρία όσο και στη νομολογία ως αρχή περιορισμένη στο εσωτερικό επίπεδο. Η *ratio* που υποστηρίζει αυτή τη θέση είναι πολυδιάστατη. Πρώτον, πρόκειται για την απροθυμία των κρατών να περιορίσουν την ποινική τους εξουσία (*ius puniendi*), απέχοντας από την άσκηση ποινικής δικαιοδοσίας όταν διαθέτουν έγκυρη βάση δικαιοδοσίας (ιθαγένεια ή εδαφικότητα).[82] Δεύτερον, λόγω των διαφορών μεταξύ των εθνικών πολιτικών στον τομέα του ποινικού δικαίου, ορισμένα εγκλήματα ενδέχεται να υπόκεινται σε διαφορετικές μορφές ή βαθμούς τιμώρησης στα διάφορα κράτη.[83] Τρίτον, η αποχή από την άσκηση ποινικής δίωξης κατά προσώπου που έχει ήδη δικαστεί αμετάκλητα από αλλοδαπό δικαστήριο προϋποθέτει, πρωτίστως, την αναγνώριση του αλλοδαπού δεδικασμένου (*res judicata*), προϋπόθεση η οποία είναι δύσκολο να ικανοποιηθεί, εάν ληφθεί υπόψη ότι μόνο λίγα κράτη παγκοσμίως αναγνωρίζουν την ισχύ αλλοδαπής δικαστικής απόφασης σε ποινικές υποθέσεις στα εθνικά τους νομικά συστήματα.[84]

Έχοντας αναλύσει τη διττή μεθοδολογία που προτείνει η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου για τη διαπίστωση του κατά

---

*States v. Lanza*, 260 U.S. 377 (1922); *Bartkus, supra* υπ. 1; *Abbate v. United States*, 359 U.S. 187 (1959); *Heath v. Alabama*, 474 U.S. 82 (1985); *Gamble v. United States*, 587 U.S. 678 (2019). Στις σημαντικές αυτές αποφάσεις, το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών έκρινε ότι μεταγενέστερη ομοσπονδιακή ποινική δίωξη για την ίδια συμπεριφορά για την οποία ο κατηγορούμενος είχε προηγουμένως διωχθεί σε επίπεδο Πολιτείας δεν παραβιάζει την αρχή της απαγόρευσης της διπλής δίωξης.

[81] Clooney & Webb, *supra* υπ. 21, 799–800; S. Trechsel, *Human Rights in Criminal Proceedings* (2005), 384–385; Vervaele, *supra* υπ. 6, 213.

[82] Gless, *supra* υπ. 78, 229. Στο πλαίσιο αυτό, η συγγραφέας υποστηρίζει ότι: «Τα κράτη είναι απρόθυμα να αποδεχθούν κατευθύνσεις σχετικά με το ποινικό δίκαιο ή ακόμη και απλώς να "μοιραστούν" το *ius puniendi*. Αυτό οφείλεται στη βεστφαλιανή αντίληψη του κράτους, σύμφωνα με την οποία είναι ουσιώδες να κατέχει το μονοπώλιο της βίας στην επικράτειά του». *Βλ.: Ibid.*, 228.

[83] *Ibid.*, 222–223.

[84] Vervaele, *supra* υπ. 6, 212. Οι Κάτω Χώρες αποτελούν εξαίρεση, καθώς έχουν θεσπίσει γενική διάταξη *ne bis in idem* στον Ποινικό τους Κώδικα (άρθρο 68), η οποία εφαρμόζεται τόσο σε εσωτερικές όσο και σε αλλοδαπές δικαστικές αποφάσεις. *Βλ.: Ibid.;* Gless, *supra* υπ. 78, 229.

πόσον μια αρχή συνιστά γενική αρχή του δικαίου κατά το άρθρο 38(1)(γ) του Καταστατικού του ΔΔΧ, και έχοντας εξετάσει διεξοδικά κατά πόσον το *ne bis in idem*, ως αρχή του δικαίου, πληροί τα δύο κριτήρια της κοινότητας και της δυνατότητας μεταφοράς, είναι εύλογο να καταλήξει κανείς στο συμπέρασμα ότι το *ne bis in idem* δεν αποτελεί γενική αρχή του δικαίου προερχόμενη από τα εθνικά νομικά συστήματα. Έχει διαπιστωθεί ότι, παρά τις διαφοροποιήσεις ως προς την εφαρμογή της στα διάφορα εθνικά νομικά συστήματα, η γενική έννοια και τα βασικά στοιχεία της αρχής, ήτοι ότι κανένα άτομο δεν πρέπει να δικάζεται δύο φορές για την ίδια αιτία, παραμένουν κατ' ουσίαν ταυτόσημα. Ως εκ τούτου, το *ne bis in idem* πληροί το πρώτο κριτήριο της κοινότητας. Ωστόσο, η αρχή δεν κατορθώνει να υπερβεί το εμπόδιο της μεταφοράς της στη διεθνή έννομη τάξη, καθώς μια διακρατική *ne bis in idem* είναι ουσιαστικά αντίθετη προς την ελευθερία των κρατών να ορίζουν τις δικαιοδοτικές τους βάσεις και να ασκούν ποινική δίωξη με βάσει αυτές, ως εκ τούτου, θα ήταν ασύμβατη με την αρχή της κρατικής κυριαρχίας, η οποία διασφαλίζει αυτή την ελευθερία.

Είναι προφανές ότι τα περισσότερα κράτη εξακολουθούν να είναι απρόθυμα να αναγνωρίσουν την ισχύ του αλλοδαπού δεδικασμένου (*res judicata*) σε ποινικά ζητήματα, και το στοιχείο αυτό αποτελεί κρίσιμο μέρος της συζήτησης που δεν θα πρέπει να παραβλέπεται. Η στάση αυτή φαίνεται λογική, καθώς η αναγνώριση του αλλοδαπού δεδικασμένου (*res judicata*) συνιστά παραχώρηση που προϋποθέτει υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών ως προς τους δικαιοδοτικούς θεσμούς αλλήλων. Αυτό δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένο σε διεθνές επίπεδο, ιδίως σε περιπτώσεις όπου η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι αμφισβητήσιμη. Παρά ταύτα, αναγνωρίζοντας τη σημασία της προστασίας των ατόμων από επαναλαμβανόμενες ποινικές διώξεις, υπάρχουν ορισμένα παραδείγματα κρατών που έχουν δημιουργήσει εκ προθέσεως διακρατική ισχύ της αρχής *ne bis in idem*, μέσω πολυμερών συνθηκών, οι οποίες λειτουργούν ως πλαίσιο ενισχυμένης συνεργασίας σε νομικά ζητήματα.

Δεδομένου ότι τα περισσότερα κράτη εξακολουθούν να μην εμπιστεύονται το αλλοδαπό δεδικασμένο, η κατάσταση αυτή έχει οδηγήσει σε μια ενδιαφέρουσα εξέλιξη στον τομέα του δικαίου της έκδοσης, ειδικότερα στο πλαίσιο των συνθηκών έκδοσης. Ακριβώς εκεί φαίνεται να διαμορφώνεται μια διακρατική προστασία έναντι επαναλαμβανόμενων ποινικών διώξεων. Πράγματι, υπάρχει πληθώρα διμερών και πολυμερών συνθηκών έκδοσης στις

οποίες η προηγούμενη άσκηση ποινικής δίωξης ή η προηγούμενη επιβολή ποινής συνιστά υποχρεωτικό λόγο άρνησης της έκδοσης.[85] Η συνεπής αυτή πρακτική έχει οδηγήσει ορισμένους στο συμπέρασμα ότι η *ne bis in idem* θα μπορούσε να θεωρηθεί αρχή του Δικαίου της Έκδοσης.[86]

Ο λόγος για τον οποίο το *ne bis in idem* γίνεται ευρύτερα αποδεκτό στο πλαίσιο του Δικαίου της Έκδοσης, σε αντίθεση με το διακρατικό *ne bis in idem* ευρωπαϊκού τύπου, μπορεί και πάλι να αναχθεί στη συζήτηση μεταξύ της ανθρωποκεντρικής προσέγγισης, που βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, και της προσέγγισης που επικεντρώνεται στην κρατική κυριαρχία. Με απλά λόγια, τα περισσότερα κράτη παγκοσμίως εξακολουθούν να είναι ιδιαίτερα απρόθυμα να εμπιστευθούν τα αποτελέσματα αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων. Ως εκ τούτου, τα κράτη τείνουν να αποφεύγουν την έκδοση προσώπων που έχουν ήδη δικαστεί εντός της δικής τους επικράτειας, δίνοντας ουσιαστικά προτεραιότητα στο δεδικασμένο των δικών τους δικαιοδοτικών θεσμών, ενώ η προστασία των προσώπων αυτών από μια δεύτερη ποινική δίωξη φαίνεται να αποτελεί σε μεγάλο βαθμό παρεπόμενη συνέπεια.

Η προσέγγιση αυτή, μολονότι είναι η επικρατέστερη, φαίνεται προβληματική και ανεπαρκής όσον αφορά την προστασία των ατόμων από επαναλαμβανόμενες ποινικές διώξεις. Παρότι η υφιστάμενη κατάσταση της αρχής *ne bis in idem* δεν συνίσταται σε μια αποδεκτή γενική αρχή του δικαίου με διακρατική ισχύ, διαφαίνεται σαφής τάση αναγνώρισής της ως θεμελιώδους ανθρώπινου δικαιώματος, και οι υποστηρικτές αυτής της προσέγγισης φαίνεται να κερδίζουν ολοένα περισσότερο έδαφος. Επομένως, το ερώτημα πλέον είναι εάν – και, ευελπιστούμε, πότε – ένας μεγαλύτερος αριθμός κρατών θα αρχίσει να παραμερίζει τις διαφορές του και να

[85] Παραδείγματα αποτελούν η Συνθήκη Έκδοσης μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και των Κάτω Χωρών (άρθρο 5) και η Συνθήκη Έκδοσης μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και του Βελγίου (άρθρο 5(1)), το άρθρο 54 της Συμφωνίας του Σένγκεν, η Συνθήκη Έκδοσης μεταξύ Νιγηρίας και Νότιας Αφρικής (άρθρο 6), το Πρωτόκολλο της Κοινότητας Ανάπτυξης της Νότιας Αφρικής για την Έκδοση (άρθρο 4(d)) και η Συνθήκη του ASEAN για την Έκδοση (άρθρο 5(1)(b)). Κρίσιμης σημασίας είναι επίσης η Πρότυπη Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών για την Έκδοση, η οποία λειτουργεί ως πρότυπο για τη συντριπτική πλειονότητα των συνθηκών έκδοσης παγκοσμίως και περιλαμβάνει τις προηγούμενες ποινικές διώξεις ως λόγο αποκλεισμού της έκδοσης (άρθρο 3(d)).
[86] R. Geiß & J. Bäumler, 'Ne bis in idem', *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (2022), παρ. 17-18.

εμπιστεύεται τους θεσμούς αλλήλων, με σκοπό τη δημιουργία ενός διακρατικού *ne bis in idem*, ώστε να διασφαλιστεί το δικαίωμα αυτό σε διεθνές επίπεδο.

## Βιβλιογραφία


- Bassiouni, M. C., 'Human Rights in the Context of Criminal Justice: Identifying International Procedural Protections and Equivalent Protections in National Constitutions', 3 Duke Journal of Comparative and International Law (1993).

- Bernard, D., Juger et juger encore les crimes internationaux (2014).

- Berry, T., Sovereignty and the Limits of International Law: Regulating Areas Beyond National Jurisdiction (2024).

- Clooney & P. Webb, *The Right to a Fair Trial in International Law* (2020).

- G. Conway, 'Ne Bis in Idem and the International Criminal Tribunals', 14(4) *Criminal Law Forum* (2003).

- De La Cuesta, J. L., 'Concurrent National and International Criminal Jurisdiction and the Principle "ne bis in idem"', 73 Revue internationale de droit pénal (2002).

- Fahim, M. H. K., 'Hudud Punishment under Islamic Criminal Jurisprudence: An Overview', 2(2) Journal of Law and Human Rights (2022).

- Fitzmaurice, M. & Gragl, P., 'Sovereignty, Territory and Jurisdiction', in R. Kolb & M. Milanov (eds), The Cambridge History of International Law: Volume X, International Law at the Time of the League of Nations (1920–1945) (2025).

- R. Geiß & J. Bäumler, 'Ne bis in idem', *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (2022).

- S. Gless, 'Ne bis in idem in an international and transnational criminal justice perspective – paving the way for an individual right?', in H. van der Wilt & C. Paulussen (eds), *Legal Responses to Transnational and International Crimes* (2017).

- Holmes, J. T., 'Complementarity: National Courts versus the ICC', in A. Cassese, P. Gaeta & J. R. W. D. Jones (eds), The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary (Oxford University Press, 2002).

- Krasner, S. D., 'Sharing Sovereignty: New Institutions for Collapsed and Failing States', 29(2) International Security (2004).

- Lenhoff, A., 'International Law and Rules on International Jurisdiction', 50(1) Cornell Law Review (1964).

- Lelieur, J., '"Transnationalising" Ne Bis In Idem: How the Rule of Ne Bis In Idem Reveals the Principle of Personal Legal Certainty', 9(4) Utrecht Law Review (2013).

- Morosin, M. N., 'Double Jeopardy and International Law: Obstacles to Formulating a General Principle', 64 Nordic Journal of International Law (1995).

- Nuridzhanian, G., The Principle of Ne Bis in Idem in International Criminal Law: Balancing the Interests of Individuals, States, and the International Community (2024).

- M. Ochi, 'General Principles of Law for Internal and Inter-jurisdictional Issues: The Two Faces of *Ne Bis In Idem*', 20 *Ritsumeikan Annual Review of International Studies* (2021).

- Ryngaert, C., Jurisdiction in International Law, 2η ed. (2015).

- Rudstein, D. S., 'A Brief History of the Fifth Amendment Guarantee Against Double Jeopardy', 14 William & Mary Bill of Rights Journal (2005).

- Satzger, H., 'Application Problems Relating to "Ne bis in idem" as Guaranteed under Art. 50 CFR/Art. 54 CISA and Art. 4 Prot. No. 7 ECHR', 3 Eucrim (2020).

- Spinellis, D., 'Global Report: The Ne Bis in Idem Principle in "Global" Instruments', 73(3–4) Revue internationale de droit pénal (2002).

- Trechsel, S., Human Rights in Criminal Proceedings (2005).

- Van den Wyngaert, C. & Ongena, T., 'Ne bis in idem Principle, Including the Issue of Amnesty', in A. Cassese et al. (eds), The Rome Statute of the International Criminal Court: A Commentary (2002).

- Vázquez-Bermúdez, M., Fourth Report on General Principles of Law, Special Rapporteur, UN Doc. A/CN.4/785 (2025).

- Vervaele, J. A. E., 'Ne bis in idem: Towards a Transnational Constitutional Principle in the EU?', 9 Utrecht Law Review (2013).


**Διεθνείς Συμβάσεις και Νομοθετικά Κείμενα**


- American Convention on Human Rights, 22 November 1969, 1144 UNTS 123.

- Harvard Draft Convention on Jurisdiction with Respect to Crime, 'Introductory Comment', 29 Supplement to the American Journal of International Law (1935).

- International Covenant on Civil and Political Rights (adopted 16 December 1966, entered into force 23 March 1976), 999 UNTS 171.

- International Law Commission, General Principles of Law: Texts and Titles of the Draft Conclusions and Commentaries Thereto Adopted by the Drafting Committee on Second Reading (2025), UN Doc. A/CN.4/L.1018.

- Protocol No. 7 to the European Convention on Human Rights (1984).

- Rome Statute of the International Criminal Court (1998).
- Statute of the International Court of Justice (1945).
- U.S. Constitution, Amendment V.
- M. Vázquez-Bermúdez, *Fourth Report on General Principles of Law*, Special Rapporteur, UN Doc. A/CN.4/785 (2025)

**Διεθνή Νομολογία**

- *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*, Judgment, ICJ Reports 2007, 43.
- *A. P. v. Italy*, Human Rights Committee, Communication No. 204/1986, 2 November 1987.
- *Aminov v. Turkmenistan*, Human Rights Committee, Communication No. 2220/2012, 14 July 2016.
- *A.R.J. v. Australia*, Human Rights Committee, Communication No. 692/1996, 28 July 1997.
- *Babkin v. Russian Federation*, Human Rights Committee, Communication No. 1310/2004, 3 April 2008.
- *Corfu Channel (United Kingdom v. Albania)*, Judgment, ICJ Reports 1949, 4.
- *Frontier Dispute (Burkina Faso v. Mali)*, Judgment, ICJ Reports 1986, 554.
- *Gözütok and Brügge*, Joined Cases C-187/01 and C-385/01, Judgment (2003).
- *Horciag v. Romania*, ECtHR Application No. 70982/01, Decision of 15 March 2005.

- *Kapetanios and Others v. Greece*, ECtHR Applications Nos. 3453/12, 42941/12 and 9028/13, Judgment, 30 April 2015.
- *Mathiantonis v Greece*, ECtHR, (App no 46065/16) (decision on admissibility), 12 May 2026.
- *Monetary Gold Removed from Rome in 1943 (Italy v. France, United Kingdom and United States of America)*, Judgment, ICJ Reports 1954, 19.
- *Nurjanov v. Turkmenistan*, Human Rights Committee, Communication No. 2225/2012, 15 July 2016.
- *Prosecutor v. Anto Furundžija*, Judgment, IT-95-17/1-T, 10 December 1998.
- *Prosecutor v. Elizaphan Ntakirutimana and Gérard Ntakirutimana*, Judgment, ICTR-96-10-A & ICTR-96-17-A, 13 December 2004.
- *Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, Decision, ICC Pre-Trial Chamber I, 24 February 2006.
- *Prosecutor v. Duško Tadić*, Decision, IT-94-1-T (Trial Chamber), 14 November 1995, 7126,
- *Prosecutor v. Germain Katanga*, Decision, ICC Presidency, 7 April 2016.
- *The Pious Fund Case (United States of America v. Mexico)*, Award, 14 October 1902, 9 RIAA 1.
- *Trail Smelter Arbitration (United States of America v. Canada)*, Final Award, 11 March 1941, 3 RIAA 1905.
- *Van Esbroeck*, Case C-436/04, Judgment, 9 March 2006.
- *Zolotukhin v. Russia*, ECtHR Application No. 14939/03, Judgment, 10 February 2009.

## Εγχώρια Νομολογία


- *Abbate v. United States*, 359 U.S. 187 (1959).
- *Bartkus v. Illinois*, 359 U.S. 121 (1959).
- *Blockburger v. United States*, 284 U.S. 299 (1932).
- *BVerfG*, 31 March 1987, 2 BvM 2/86.
- *BVerfG*, 4 December 2007, 2 BvR 38/06.
- *Evans v. Michigan*, 568 U.S. 313 (2013).
- *Gamble v. United States*, 587 U.S. 678 (2019).
- *Gavieres v. United States*, 220 U.S. 338 (1911).
- *Heath v. Alabama*, 474 U.S. 82 (1985).
- *United States v. Lanza*, 260 U.S. 377 (1922).